

el *DECat* també inclou múltiples referències al *DCVB*, a més de referències a altres treballs d'Alcover: el *Bolletí del diccionari de la llengua catalana*, *La flexió verbal en els dialectes catalans* i les *Contarelles* i *Rundayes*. Segons l'anàlisi de Maria Pilar Perea, en algunes de les entrades del *DECat*, les referències que Coromines fa del *DCVB* expressen neutralitat, però en altres s'infereix una visió negativa cap a l'obra d'Alcover, que es pot trobar també en algunes de les referències als altres treballs d'aquest filòleg. En canvi, hi mostra una actitud més considerada cap a Moll.

En el treball «En Joan Coromines i el sud del País Valencià: una llavor a una terra en saó» (p. 413-425), a partir d'un text de Coromines publicat en el seu llibre *Lleures i converses d'un filòleg*, referent a l'ús del substantiu *habitança*, sentit «a Crevillent i a diverses poblacions del Migjorn i del Centre del País» (p. 415), en el qual Coromines proposava que podria ser un bon equivalent català del castellà *vienda* i plantejava que seria «fàcil de popularitzar» (p. 416), Vicent-Josep Pérez i Navarro reflexiona sobre la possibilitat de vehicular per a la varietat estàndard els mots dialectals d'àrea més o menys restringida i els mots que antigament tingueren una major extensió social o geogràfica i que ara es poden trobar amenaçats de desaparició. Pérez i Navarro pensa que l'exemple de Coromines pot ser especialment orientador per als escriptors meridionals, i, en general, per als procedents d'àrees laterals de la llengua que coneixen mots diferenciats dels seus parlars; igualment creu que la coneixença d'aquest vocabulari rural pot resultar de gran utilitat per als traductors. En la darrera part del treball l'autor analitza la influència de Coromines en els estudis toponímics, especialment en els relacionats amb l'etimologia, i, en aquest sentit, destaca el paper de l'*OnCat* i dels diccionaris històrics de Coromines com a punt de partida dels estudis toponímics i etimològics catalans.

Maite Mollà, en el darrer treball del monogràfic, titulat «La toponímia de la Canal de Navarrés en l'obra de Joan Coromines» (p. 426-444), mostra que, encara que la zona castellanoparlant del País Valencià va quedar fora de l'àmbit d'estudi de l'*OnCat*, aquesta obra inclou moltes dades sobre topònims majors i menors de la Canal de Navarrés. A pesar de ser actualment una comarca de llengua castellana, el parlar i la toponímia d'aquesta comarca resulta molt interessant per estudiar els contactes del valencià amb el castellà i l'aragonès. Mollà Villaplana estudia els topònims majors i una selecció dels topònims menors de la Canal de Navarrés presents en l'*OnCat*, i troba que els materials d'aquesta comarca aportats per Coromines estan referits tant a l'etimologia o motivació del topònim com a qüestions sobre documentació, descripció física i situació sociolingüística de les zones estudiades. Així mateix, observa que el mateix topònim es pot constatar a les dues bandes de la frontera lingüística, per la qual cosa més que de frontera lingüística definida, com apareix en l'*OnCat*, prefereix referir-se al parlar d'aquesta comarca, seguint Emili Casanova, com «una parla mixta on el valencià és un element formador» (p. 441).

Joaquim MARTÍ MESTRE  
Universitat de València

GIRALT, Javier / MORET, Maria Teresa (2018): *El català del segle XIV en textos notarials del Mataranya (Terol)*. Saragossa: Universidad de Zaragoza, 296 p.

L'obra que comentem està signada per dos professors de la Universitat de Saragossa, tots dos especialistes en la llengua de la Franja, és a dir del català a l'Aragó. Javier Giralt de primer se centrà en la descripció dialectològica dels parlars de la Llitera (vegeu les publicacions *Aspectos gramaticales de las hablas de la Litera (Huesca)*, del 1998, i *Lèxic de la Llitera*, del 2005), i de fa temps publica estudis de la situació històrica del català en el domini aragonès (vegeu *La llengua catalana en documentació notarial del segle XIV d'Albelda (Osca)*, del 2012). Ha seguit el camí de Maria Rosa Fort, que poc abans ja havia iniciat des de la Universitat de Saragossa la recerca històrica de la llengua catalana a l'Aragó. Una labor constant, meticulosa, feta amb gran cura per tots dos, que ara es veu incrementada amb els treballs de Maria Teresa Moret, amb estudis valuosos de la documentació notarial redactada en català del s. XIV de l'Aragó (tema de la seva tesi, del 2012, la primera escrita en català a la Universitat de Saragossa). El

llibre se'ns presenta, així, com una obra d'equip i de departament, que confirma l'eficàcia dels treballs emparats per mètodes i interessos compartits, amb objectius clars i perseguits amb constància.

Com indica en el pròleg Jesús Vázquez Obrador, en la documentació que ofereix i estudia el llibre que ara recensionem, lluny de l'encarcament que sembla que poden tenir els documents notariais, hi traspua la vida quotidiana de l'època, amb els conflictes relacionats amb l'aprofitament de les aigües o els problemes amb les tuteles dels nens que queden orfes, per exemple. Però el llibre és obra de filòlegs lingüistes i, doncs, combina l'edició filològica i l'anàlisi lingüística, una anàlisi curiosa i força completa de la llengua des de tots els punts de vista. Així, aproximadament la meitat del llibre es dedica a les transcripcions i l'altra meitat a l'anàlisi lingüística. Es tracta de cinquanta documents dels arxius municipals de Calaceit, la Fresneda, Fontdespatla i Massalió, amb d'altres conservats fora dels arxius aragonesos, l'Arxiu Capitular de Tortosa i l'Arxiu de la Corona d'Aragó de Barcelona. La data aproximativa del 1300 es justifica, segons es diu a la introducció, perquè la documentació notarial en català anterior no és abundant i, doncs, és a partir del *xiv* que es pot oferir un estudi força complet i de conjunt de la llengua antiga amb aquests documents. Tots són escrits sobre pergami i amb lletra gòtica cursiva aragonesa.

Els autors ens aporten, abans d'oferir-nos els textos, una minuciosa descripció dels aspectes formals dels documents (els trets paleogràfics, l'estil i les fórmules en la redacció, el sistema de datació i de signatura), seguida d'un comentari dels continguts, on es destaca que els documents més freqüents són els relacionats amb la propietat de la terra (compres, lloguers). També hi tenen una presència important els documents relacionats amb les gestions de les autoritats locals, com les *cartes del consell* o les *cartes públiques*, que comuniquen acords municipals, o els *capítols* o *concordies*, relacionats amb conflictes diversos.

El primer és una carta de Vall-de-roures al rei Jaume II i el darrer una àpoca de recepció d'un pagament al consell de Fontdespatla. Prèviament a la transcripció, els autors, per a cada text, ens ofereixen el regest, unes breus referències al contingut del document. Els criteris de transcripció segueixen la tradició de la col·lecció «Els Nostres Clàssics», amb el respecte per la lletra original que exigeix un treball filològic que sigui útil per a la història de la llengua i l'adaptació d'allò que no és essencial (accentuació gràfica, separació de mots, ús de majúscules i minúscules, puntuació, etc.). Cal valorar molt el detall amb què s'afina dins d'aquests criteris, com és el cas de considerar prescindibles les consonants dobles en posició inicial però no, en canvi, en posició interior, o la solució de respectar l'original en el cas de la doble *ela* per la difícil decisió que presenta optar entre la *ela* palatal i la *ela* alveolar geminada, tot plegat ben descrit en la presentació d'aquests criteris (p. 29-32). Cal valorar positivament que es marquin amb l'accent circumflex les *e* que representen *en* quan hi ha la contracció amb l'article (*ê-l* = en el; *e-l* = e el) o la indicació de les repeticions per error a través de parèntesis angulars, cosa que aporta al text transcrit el valor d'una lectura que té present el significat: representa un avantatge indubtable per al lector d'avui, per a l'historiador. En canvi creiem que fora millor, seguint aquest decantament a favor d'assegurar una lectura correcta, d'accentuar o posar la dièresi a *veý*, *veýna*, *veýns* (per exemple, apareix en els sintagmes *vey de Mont-royg* o *vey de Fontespatlla*): amb la dièresi a *veýna* tindríem diferenciats pel que fa a la sil·labació i l'accent, *veyna* (= veïna) i *feyta* (= feita).

L'anàlisi de la fonètica reflectida en la grafia és molt detallada i no defuig els casos dubtosos. Ens sembla interessant la interpretació de les *ll-* inicials com a *ela* alveolar en *lles* 'les', malgrat que podríem separar-ne el cas de *llínia* (és segur que no es pronunciava amb la palatal?, en català existeix *llinya* 'fil de pescar'). Els autors aposten per la tendència de l'escrivà i interpreten que cal llegir els mots amb l'alveolar. Un altre cas interessant en què s'aporta una interpretació argumentada és el de *-pll-* com en *simple*, que cal llegir, també segons els autors, com a lateral alveolar «atès que la palatalització de la lateral en aquests grups és pròpia del català ribagorçà» (p. 143). El lector es pregunta si és possible que aquestes pronúncies fossin més esteses que avui, tenint en compte el caràcter regressiu d'aquesta pronúncia, com ha passat amb la iodització en el català central.

Ens ha interessat també el cas de la pèrdua de la *-n* final en mots aguts o monosíl·labs, és a dir, la presència de *man* 'ma', *plen* 'ple', *vehín* 'veí' (p. 195), amb altres casos de caiguda de *-n*, que reflecte-

teixen un estadi vacil·lant i aporten dades per a la cronologia tenint en compte les àrees dialectals, que poden presentar (i presenten sovint) diferències particulars en el procés i en la rapidesa del canvi.

La gramàtica es comenta des del punt de vista evolutiu, partint de les formes etimològiques, i és molt completa en relació amb la morfologia, amb comentaris de cronologia també ben interessants. Ementem a l'atzar el cas de *plus, pus* 'més', per al qual es constata que és ben viu encara al segle XIV («en edat de XIII ans o pus», p. 193).

El lèxic hi és tractat en forma de glossari ordenat alfabèticament i amb entrades lemàtiques (es tria per a l'entrada la forma més acostada a l'ortografia actual d'entre les que apareixen als textos). S'hi recullen totes les variants gràfiques (al costat de *novembre*, testimoniats en dos documents, hi trobem els casos *novenbre*, *nobembre*, *noembre*, que donen idea de la laxitud ortogràfica medieval i de la convivència de formes diferents). Els verbs cal trobar-los en la forma de l'infinitiu, que és reconstruïda si no té cap cas en els textos. Hi són generoses les referències als diccionaris històrics i a l'etimologia. En alguns casos hauria estat interessant de fer notar la vigència tardana d'alguns mots en el català de ponent, com per al cas de *paer*, del qual en el nostre llibre no es comenta que «més enllà de l'edat mitjana continuaren anomenant-se paers fins més ençà del segle XVI» (*Diccionari català-valencià-balear* d'Alcover i Moll), i encara existeix la *Paeria* de Lleida.

El valor del treball d'anàlisi de vegades passa desapercbut. Penseu en el cas del significat de *calç*, que ha de ser, tal com diuen els autors, 'soca', d'acord amb Coromines (al *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*), que discrepa del *Diccionari català-valencià-balear* d'Alcover i Moll, que li atribueix el significat 'arrel'. El nostre llibre ens en forneix un exemple clar amb l'exemple «que no'n puxen tayllar calç ni çima dels dits arbres» (doc. 18). Ens criden també l'atenció per l'interès històric i dialectal mots com *lau* (= llau) 'lloança', *lonch* (= llong) 'llarg' en l'expressió *llong de temps*, *perxe* 'porxo' (que avui s'usa al català nord-oriental amb el significat 'golfer', tal com diuen els autors), *sòtol* 'solar'. En aquest glossari, potser valdria la pena de fer-hi referències internes, per exemple per tal d'aclarir si *moble* significa el mateix que *movent* en les expressions *béns mobles* i *béns movents*, aspecte que faria palès l'ús de la sinonímia en aquests textos. És comprensible, per la llargada de l'obra, que manquin comentaris en la llista de topònims i antropònims que trobem després del lèxic, però és interessant de tenir-los a disposició per a posteriors estudis. Tot plegat, les objeccions que hem indicat són laterals i discutibles. L'important és que hem de confirmar la pulcritud del treball i l'interès essencial que té per a la història de la llengua en general i de la variació geolingüística en particular, a més d'aportar, per a l'historiador, elements que donen informació molt valuosa sobre la vida social del final de l'edat mitjana a l'Aragó català.

Xavier LUNA-BATLLE

GIRAULD, Antoni (2017): *Remei e memorial per a preservar-se i curar de la pesta (1587)*. Transcripció, introducció i glossari de Francesc Cremades, estudi lingüístic de Joan Veny. Barcelona: Universitat de Barcelona / Ministerio de Economía y Competitividad / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 182 p.

L'obra de la qual parlaré és l'edició d'un tractat mèdic contra la pestilència. La particularitat és que aquesta edició compta, a més dels apartats que remarquen els elements d'interès en termes d'història de la medicina, amb un de dedicat als aspectes lingüístics, que com veurem són especialment rellevants ací.

S'obre amb una introducció de l'historiador de la medicina Francesc Cremades, la segueix un estudi lingüístic a càrrec de Joan Veny, i entrem tot seguit en el corpus constituït per l'obra de Girauld, transcrita i anotada per Cremades, que s'encarrega també del glossari amb què es clou el llibre. La introducció conté al final, també, les referències bibliogràfiques i els criteris de transcripció aplicats al text antic, que es redueixen a actualitzar algunes convencions com ara la distribució *u-v*, o *i-j*, o la indicació de l'accent gràfic. L'estudi lingüístic compta també amb una bibliografia específica al final de l'apartat.